

Učebnice a další didaktická média

Petr Knecht

Obsah přednášky

Didaktická média a učebnice

Vizuální prvky v učebnicích

- a) Typy a kvality
- b) Pohledy z výzkumů
- c) Ukázky

Úvodem: perličky z výzkumů

- 10 % učitelů vůbec nepoužívá učebnice
- 11 % učitelů probírá učebnici stránku po stránce
- V angličtině a matematice jsou učebnice využívány v 90 %, v ostatních předmětech průměrně kolem 75 % vyučovacích hodin.

Didaktická média

Nové trendy: ICT ve vzdělávání

vs.

Učebnice jako tradiční prvek

Učebnice jako předmět zájmu

- ... vědců, výzkumníků, učitelů, studentů, žáků
- Teorie učebnice
- Výzkum učebnic
- Schvalování učebnic
- Výběr učebnic
- Užívání učebnic
- Efekty učebnic

Kde jsou rezervy?

- Učební úlohy
- Vizualní složka

Jednota výzkumu a výuky...

Masarykova univerzita

Nonverbální
prvky
v učebnicích
zeměpisu
jako nástroj
didaktické
transformace

Tomáš Janko

Pedagogický výzkum v teorii a praxi
Brno 2012

Masarykova univerzita

Vizuální
prostředky
pro výuku reálií
v učebnicích
němčiny

Karolína Pešková

Pedagogický výzkum v teorii a praxi
Brno 2012

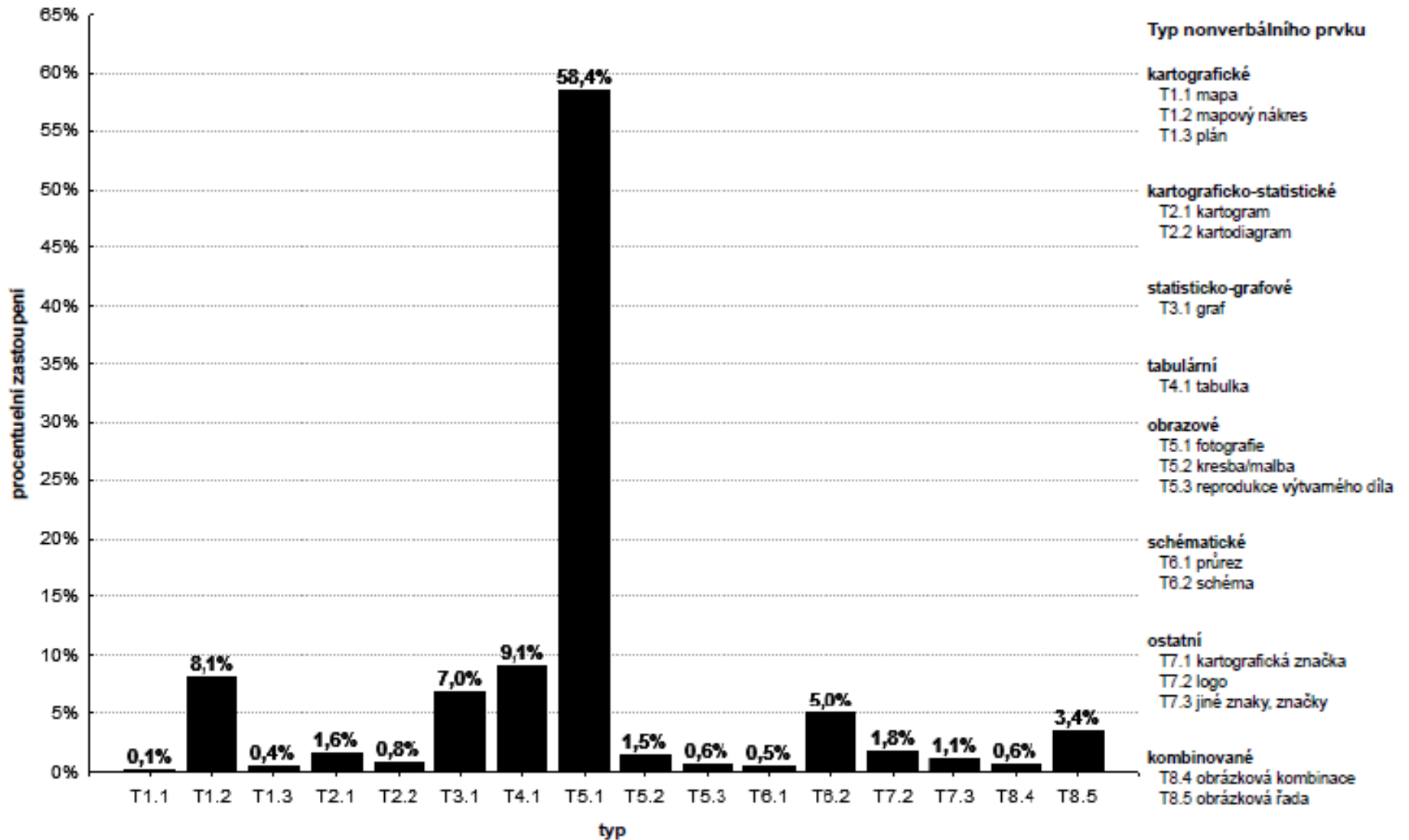
Klíčové charakteristiky vizuálních prvků v učebnicích

- Typ
- Funkce
- Didaktické kvality
 - Konkrétnost/Abstraktnost
 - Souvislost s textovými komponenty (multimodalita)
 - Výstižnost a elaborovanost popisku

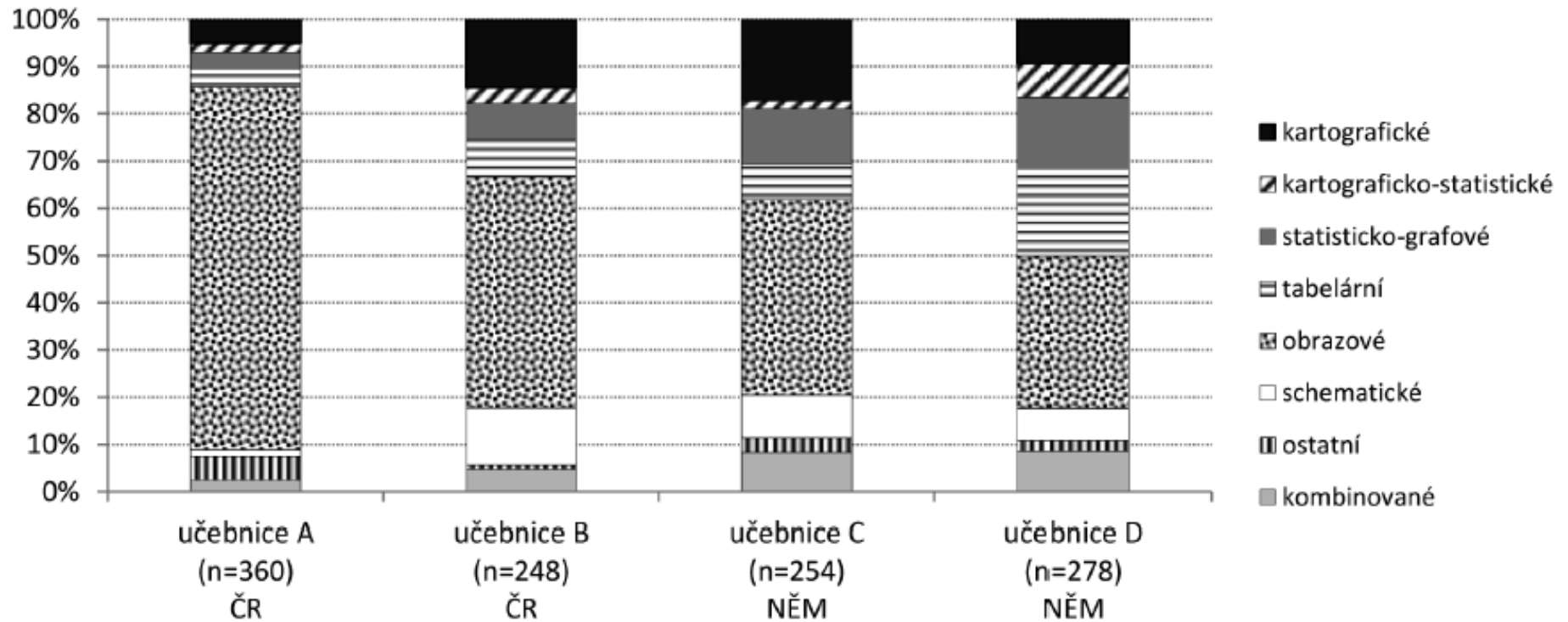
Faktory ovlivňující edukační potenciál obrazových prvků v učebnicích

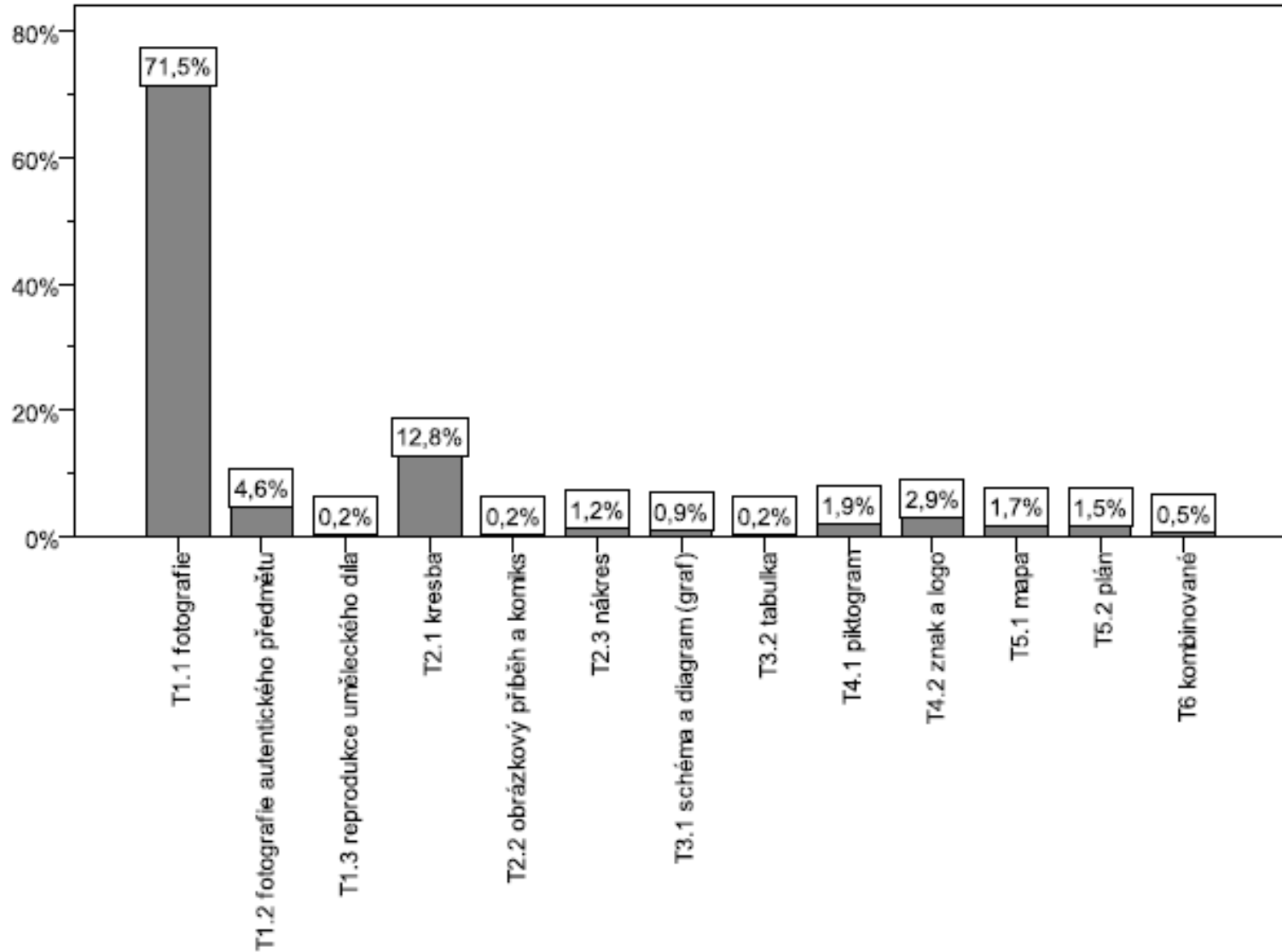
Typ: učebnice zeměpisu

Typ: srovnání ČR-DE (zeměpis)

Typ: učebnice němčiny

Didaktické kvality

Ist der Krieg noch zu gewinnen?

Schon bald war klar:
Die Militärführung hatte die Kampfkraft des deutschen Heeres und ihrer Verbündeten überschätzt.

T1 Stellungskrieg im Westen
1914 eroberten die deutschen Truppen in wenigen Wochen Belgien und danach nach Nordfrankreich vor. Ihre Gegenoffensive der Franzosen und die englischen Truppen brachten die Einmarsch zum Stillen. Auf einer Länge von 160 Kilometern gruben sich die deutschen Soldaten und ihre Gegner in Schützengräben ein. Der Stellungskrieg begann.

Beide Seiten versuchten, mit Artilleriegeschützen und Maschinengewehren die Stellungen des Gegners zu erobern, ohne dass der Frontverlauf sich wesentlich veränderte. Im Jahre 1916 kam es zu gewaltigen Schlächten bei der französischen Stadt Verdun und am Fluss Somme. Über Monate hinweg tobten die Kämpfe. Mehr als eine Million deutsche, französische und englische Soldaten fielen.

M1 Grabenkrieg an der Westfront

M2 Der Soldat Erndte Oetma schreibt am 1. August 1916 von der Westfront:

„Am 17. überde erhielt wir Befehl, die vierte Stellung zu besetzen. Dabei wurden wir in die dritte und schließlich in die zweite Stellung vorgeschoben. Der Weg dahin ist schon sehr anstrengend. (...) Der ganze Himmel ist ein unendliches Zucken und Blinken. Die Luft ist erfüllt von Knarren und Donnern der Abschüsse, vom Plätschen und Pfeifen der Geschosse, der Stein- und Herlegen. (...) Endlich sind wir glücklich mit uns und jetzt heißt's ein Graben. Von einem Grabenloch zum anderen wird nach der Seite gegrabert. Bis zum nächsten Graben sind wir verbunden. Regen und Erde, ohne Kugel und Geschoss, aber etwas Wasser nachschicken. (...) Oben wird dann die Lage noch zugehört.“

12. KRIEGS-NUMMER

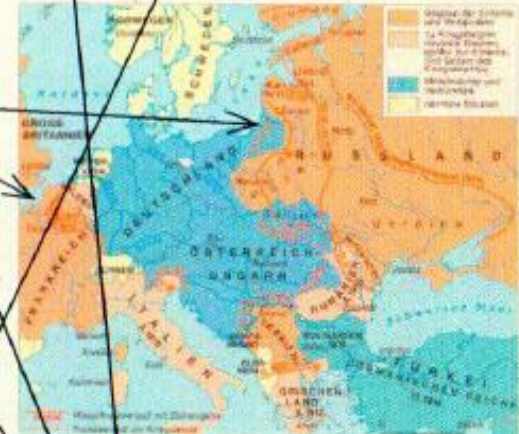

M2 „Das Spritzenfest“, (12. Kriegsnummer der „Justizzeitung“, Oktober 1916)

T2 Der Krieg im Osten

Im Herbst 1917 legten die deutschen Truppen (T14) zwei neue Schützengräben in Ostpreußen und drängten weiter nach Russland vor. Aber auch hier kam der Vormarsch zum Stillen und es gelang nur an der Westfront, den Stellungskrieg. Das änderte sich erst 1917: Im März wurde der russische Zar durch eine Revolution gestürzt. Im November übernahmen die Kommunisten unter Führung Lenins durch eine zweite Revolution die Macht. Sie beendeten den Krieg mit Deutschland durch den Abschluss eines Friedensvertrages.

T3 Die USA treten in den Krieg ein
Durch den Seekrieg gegen England schloß sich die USA an. Trotz anfänglicher Erfolge war die deutsche U-Bootflotte den Engländern unterlegen. Im April 1917 traten die USA als Gegner Deutschlands in den Krieg ein. Dadurch verschlechterte sich die Kriegslage Deutschlands und der verbündeten Mittelmächte weiter. Der Krieg war für die Deutschen nicht mehr zu gewinnen.

M4 Kontinentalverlauf des Ersten Weltkrieges

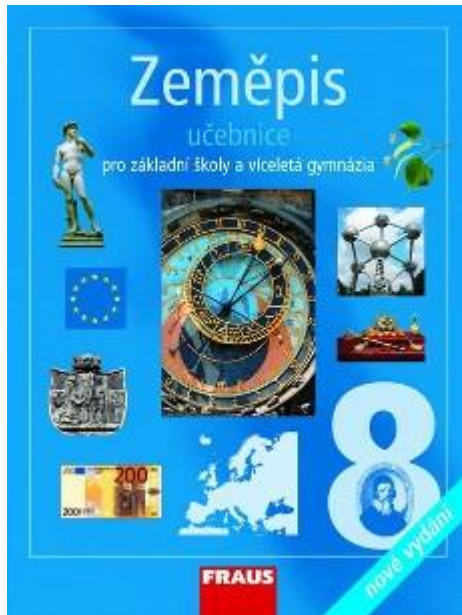
Lexikon

Stellungskrieg
Das ist der Krieg, der an einer starren Frontlinie stattfindet. Die Gegner liegen sich in Schützengräben gegenüber. Sie versuchen durch Gefährdungen „ihre Stellung“ auszubauen. Um wenige Meter zu erobern, sterben oft tausende Soldaten.

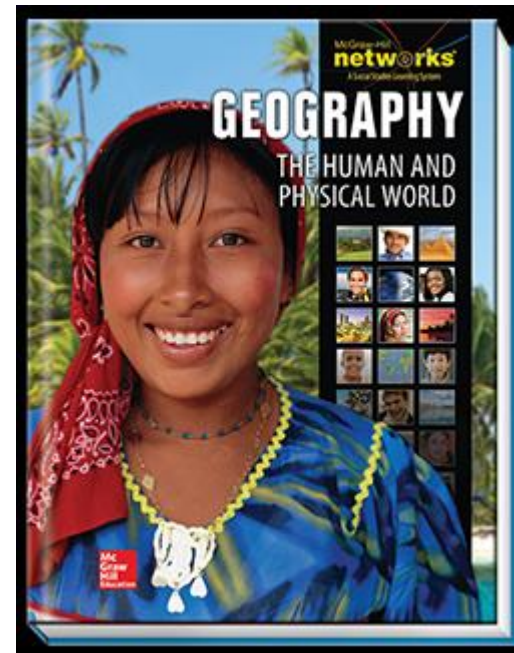
- Beschreibe M1. Welche Vorstellungen hat der Zeichner zu Kriegsbegriff über den Krieg?
- Verteile den Kriegsverlauf in die Karte M4. Nimm dabei Hilfe zu Hilfe (T1, T2).
- Welche Auswirkungen hatten für das Kriegsgeschehen
 - die Revolutionen in Russland,
 - der Eintritt der USA in den Krieg? (T2, T3)
- Stellungskrieg an der Westfront (T1, M1, M2, T3)
 - Gib mit eigenen Worten wieder, wie der Soldat Oetma in M2 den Stellungskrieg erlebt.
 - Beschreibe seine Gefühle.
- Vergleiche die Vorstellungen in M1 mit dem Kriegsverlauf. Beziehe die Kriegslage 1917/1918 für das deutsche Heer und die Verbündeten ein.
 - Wann ist der Krieg zu gewinnen? (T1-T3, M1, M2)

Ukázky

Učebnice ČR

Učebnice USA

Schvalovací doložka MŠMT

- Směrnice náměstka ministra pro vzdělávání ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k postupu a stanoveným podmínkám pro udělování a odnímání schvalovacích doložek učebnicím a učebním textům a k zařazování učebnic a učebních textů do seznamu učebnic (č. j. MSMT-34616/2013 ze dne 30. 9. 2013).

<http://www.msmt.cz/file/32170/download/>

Schvalovací doložka MŠMT

(1) Schvalovací doložka může být ředitelem věcně příslušného odboru udělena učebnici, která:

- a) respektuje Ústavu ČR a právní předpisy platné na území ČR; zejména respektuje základní práva a svobody, které se zaručují všem lidem bez rozdílu rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině a prosazuje rovné příležitosti mužů a žen,
- b) je v souladu s příslušným rámcovým vzdělávacím programem, podporuje utváření a rozvíjení klíčových kompetencí a směřuje k dosahování očekávaných výstupů vzdělávacích oborů (okruhů),
- c) je zpracována na dostatečné odborné úrovni a ve shodě s efektivními didaktickými postupy vhodnými pro věk žáků, jimž je učebnice určena,
- d) po jazykové a grafické stránce odpovídá věku žáků a specifikám daného vzdělávacího oboru nebo průřezového tématu.

Směrnice... (2013, s. 4)

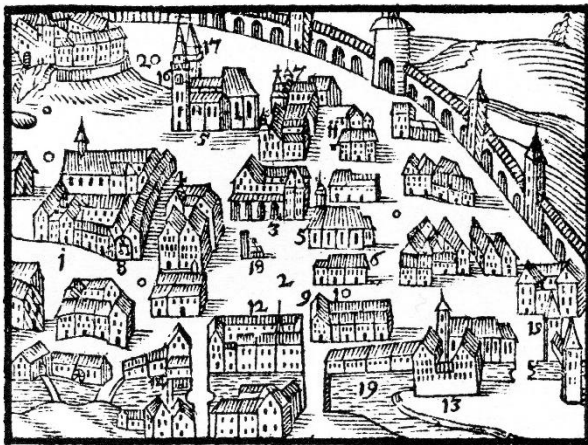
Závěrem

☉:☼:(250):☼:☉

CXXIII.

Interiora
Urbis.

Das Inwendigeder
Stadt.

Intra Urbem
sunt Platea (Vici) 1
lapidibus strata,
Fora, 2
(alicubi
cum Porticibus 3)
& Angiporti. 4
Publica aedificia sunt,
in medio Urbis,
Templum, 5
Schola, 6
Curia, 7
Domus Mercatura; 8

In der Stadt
sind Gassen (Strassen) 1
so gepflastert/
Märkte / 2
(an etlichen Orten
mit bedeckten Gänge 3)
und Gäßlein. 4
Bemeyn-Häuser sind/
mitten in der Stadt /
die Kirche / 5
die Schul / 6
das Rathaus / 7
das Kauffhaus; 8
Circa

Oběh vzduchu na Zemi

Oběh vzduchu

Vzduch je téměř neustále v pohybu. Ačkoliv je jeho pohyb tak nepatrný, že jej nepocítujeme, přesto se pohybuje. Na Zemi se vyvinul celkový (planetární, globální) oběh vzduchu v atmosféře.

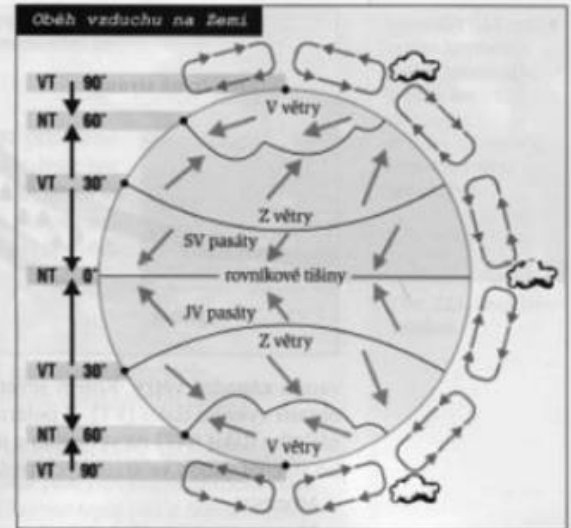
Tlak vzduchu se mění se změnami teploty. Teplý vzduch stoupá vzhůru a tlak vzduchu při zemi se snižuje. Vzniká oblast nižšího tlaku (N - tlaková níže). Studený vzduch má větší hmotnost a klesá dolů. Při povrchu Země vzniká oblast vyššího tlaku (V - tlaková výše).

Víme už, že nejtepleji je na rovníku. Na rovníku je tedy pás nižšího tlaku. Nejchladněji je na pólech, zde je tedy oblast vysokého tlaku. Vzduch je pohyblivý, a proto proudí z oblastí vyššího tlaku do oblastí nižšího tlaku. Prouděním vzduchu vzniká vítr a dochází k oběhu vzduchu v atmosféře.

Kdyby se Země neotáčela kolem své osy, vanuly by větry přímo z místa vyššího tlaku do místa nižšího tlaku. Země se však otáčí, proto se větry stáčí na severní polokouli vpravo od směru proudění a na jižní polokouli od směru proudění vlevo.

Pasáty

Povrch Země je však různorodý, střídá se na něm souš s vodními plochami světového oceánu, pohorí s rovinami. Proto je rozdělení pásem nižšího (NT) a vyššího (VT) tlaku složitější (obr. 121). Na rovníku je teplo, a proto tu vznikl pás nižšího

Obr. 121. Planetární oběh vzduchu na Zemi.

VT - vysoký tlak
NT - nízký tlak

Literatura k tématu

- Sikorová, Z. (2010). *Učitel a učebnice: užívání učebnic na 2. stupni základních škol*. Ostrava: OU. (kap. 2)
- Červenková, I. (2010). *Žák a učebnice: užívání učebnic na 2. stupni základních škol*. Ostrava: OU. (kap. 2)

Pro fajnšmekry:

Heinze, C., & Matthes, E. (Eds.). (2010). *Das Bild im Schulbuch*. Bad Heilbrunn: Klinkhardt.

Janko, T. (2012). *Nonverbální prvky v učebnicích zeměpisu jako nástroj didaktické transformace*. Brno: Masarykova univerzita.

Knecht, P., & Janík, T. (Eds.). (2008). *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.

Pešková, K. (2012). *Vizuální prostředky pro výuku reálií v učebnicích němčiny*. Brno: Masarykova univerzita.

Průcha, J. (1998). *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média*. Brno: Paido.

